

תאריך עדכון: 19.3.23

שם מחלקה: המחלקה לתלמוד ותורה שבעל-פה
שם ומספר הקורס: עולם בית הכנסת
09-1634-01

שם הקורס באנגלית:
The world of the Synagogue

שם המרצה: ד"ר אהרן ארנד

סוג הקורס: הרצאה

היקף שעות: 1 ש"ש

סמסטר: ב

שנת לימודים: תשפ"ד

אתר הקורס באינטרנט: lemida.biu.ac.il

א. מטרת הקורס ותוצרי למידה (מטרות על / מטרות ספציפיות):

להכיר את התפתחות מוסד בית הכנסת בישראל על הלכותיו ומנהגיו. התלמיד יכיר את עולם בית הכנסת, ואת יחסה של הספרות הרבנית לנושאים מגוונים הקשורים במוסד עתיק זה. התלמיד ייחשף לעולם המחקר סביב בית הכנסת.

ב. תוכן הקורס:

רציונל, נושאים:

בקורס זה נציג את עולם בית הכנסת: הסידורים, הלכות המבנה עצמו והלכות המתפללים. הנושאים המרכזיים שידונו: תולדות הסידורים, בית הכנסת ותפקידיו, התנהגות בבית הכנסת, בעלי התפקידים בבית הכנסת, נשים בעולם בית הכנסת.

מהלך השיעורים:

השיעורים הם פרונטאליים, וכוללים דיון וניתוח משותף של מגוון מקורות המצויים בחוברת שבידי הסטודנטים. בחלק מהשיעורים תשולב מצגת עשירה המתארת את עולם בית הכנסת מהעת העתיקה ועד ימינו.

תכנית הוראה מפורטת לכל השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	קריאה נדרשת	הערות
------------	-------------	-------------	-------

	מקורות 1, 5, 9, 11	תולדות הסידורים מתקופת הגאונים ועד ימינו	1-3
	1, 5, 8, 11	נוסח התפילה	4
	מקור 5	תפילה במניין	5
	מקורות 3-5, 7, 10, 12-14	בתי הכנסת לאורך הדורות	6-7
	מקורות 5, 12, 14	תפילה בבית הכנסת	8
	מקורות 5, 6, 15	נשים בעולם בית הכנסת	9
	מקורות 5, 14	הבימה	10
	מקור 5	מקום התפילה	11
	מקור 6	תקנות בתי הכנסת	12
	מקורות 2, 5, 14	בעלי התפקידים בבית הכנסת	13
	מקור 5	תפילה לשלום המלכות והמדינה	14

ג. דרישות קדם:

הכרת עולם בית הכנסת וסידור התפילה, יכולת קריאה בספרות התורה שבעל פה.

ד. חובות / דרישות / מטלות:

השתתפות בשיעורים, הבאת חוברת הקורס להרצאות. תלמיד שלא ישתתף ברוב השיעורים לא יוכל לגשת לבחינה שבסופו.

ה. מרכיבי הציון הסופי:

עמידה במבחן על כל החומר הנלמד במהלך הקורס ועל מאמרי החובה. הבחינה תהווה 100% מהציון הסופי של הקורס.

ו. ביבליוגרפיה:

חובה

1 " תבורי, 'התפילה ביובל הראשון של מדינת ישראל', חקר התורה שבעל פה בחמישים

שנות המדינה (בעריכת צ"א שטיינפלד), ירושלים תשס"ב, עמ' 67-84

2 מ' ברואר, 'שליח הציבור באשכנז של ימי הביניים', דוכן, ט (תשל"ב), עמ' 13-25

3 ע' פליישר, 'שבעים שנה לבית הכנסת "ישרון"', דרך אגדה, ט (תשס"ו), עמ' 77-82

רשות

4 א' אופנהיימר (עורך), בתי כנסת עתיקים, ירושלים תשמ"ח

5 י"מ אלבוגו, התפילה בישראל בהתפתחותה ההיסטורית, תל אביב תשל"ב

6 א' ארנד, 'תקנות בתי הכנסת בדורות האחרונים', כנישתא, ג (תשס"ז), עמ' מא-עז

7 ז' גוטהולד, 'הלכה ומנהגים בבנין ובתכנון של בתי הכנסת בארץ', ושכנתי בתוכם

(בעריכת ד' קסוטו), ירושלים תשכ"ח, עמ' 20-49

8 נ' וידר, התגבשות נוסח התפילה במזרח במערב, ירושלים תשנ"ח, עמ' 55-99

9 מ' חלמיש, הקבלה בתפילה בהלכה ובמנהג, ירושלים תש"ס, עמ' 21-44

10 י"ז כהנא, 'אמנות בתי הכנסת בהלכה', מחקרים בספרות התשובות, ירושלים תשלי"ג, עמ' 294-349

11 ע' פליישר, תפילות הקבע בהתהוותן ובהתגבשותן, ירושלים תשע"ב

12 ב' פש, 'בית הכנסת בראי הקבלה: רעיונות ומנהגים', בית הכנסת (בעריכת א' בירנבוים), ירושלים תש"ס, עמ' 266-328

13 ר' קראוטהמר, בתי הכנסת בימי הביניים, ירושלים תשנ"ד

14 ש' קרויס, קורות בתי התפילה בישראל, ניו יורק תשט"ו

15 ד' שפרבר, דרכה של הלכה: קריאת נשים בתורה, ירושלים תשס"ז